

75. výročie SNP v geostrategických súvislostiach

PAVOL JANÍK

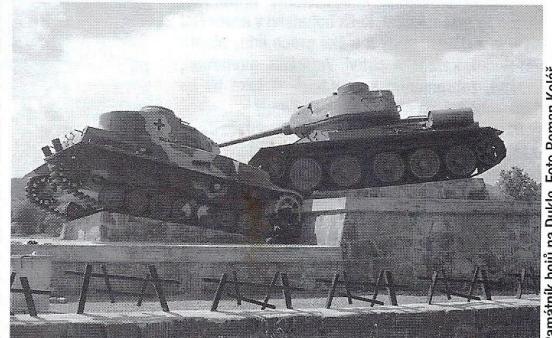
Desaťročiam, ktoré nasledovali po ozbrojenom vystúpení v rámci Slovenského národného povstania, tiež nechýbali dramatické zvraty – a to aj vo vzľahu k hodnoteniu tejto významnej udalosti našich moderných dejín. Ak sa pred prelomovým rokom 1989 už ustáli spoločenský postoj k SNP a vyzerala to tak, že už k nemu vlastne niet čo dodať, že už o ňom vieme naozaj všetko, v rámci zmeny politického systému sa i veci zdanivo skamenené, raz a navždy vytesané do pamätníkov a naveky odliate do bronzu znova dali do pohybu.

Zoči-voči úsiliam postludáckych kruhov urobil z 29. augusta 1944 najčiernejší deň slovenskej histórie, ale aj zoči-voči pretrvávajúcim tendenciam zlaňovať konkrétné zločiny, ktoré sú vraj nevyhnutným spravedlivým javom všetkých ozbrojených konfliktov, i zoči-voči prehliadaniu reálnych geopolitických súvisostí a dlhodobých geostrategických dôsledkov SNP, treba k jednému z klúčových a osudových momentov našej minulosti zaujať zretelné, zrozumiteľné a nanajvýš racionálne stanovisko. Treba jednoznačne konstatovať, že Slovenské národné povstanie predstavuje nás vlastný autentický a rozsahom neprehľadnuteľný príspevok k celoeurópskemu protifašistickému odporu.

Určité mocenské kruhy sa už pokúšali vygumovať Slovenské národné povstanie z historie – zdanivo paradoxne, ale v skutočnosti úplne logicky spolu s tzv. slovenským buržoáznym nacionalizmom a jeho predstaviteľmi, ktorých osudy sa orgánicky spájali práve s Povstaním.

To sa písali 50. roky a vo vlnе represálií, ktoré rozpútal a ktorým neskôr i sám tragicky podlahol generálny tajomník KSČ Rudolf Slánsky (otec ni-

ekdajšieho veľvyslanca Českej republiky v Slovenskej republike) boli brutálному mučeniu na úrovni metód hitlerovskej nemeckej štátnej tajnej polície vystavení poprední slovenskí lavičoví intelektuáli – napríklad fenomenálny básnik Ladislav Novomeský a významný politik Dr. Gustáv Husák. Práve on ako bývalý stálinský väzeň a neškorší hlavný normalizátor sa na základe vlastných bolestných skúseností najväčšmi pričinil, že

Pamätník boju na Dukle. Foto Roman Kolář

dôsledky vstupu vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR v auguste 1968 nemali monštrózny charakter.

S nárostom politického sebavedomia, ktoré vystúpilo do slovenskej nezávislosti, začiatkom 90. rokov začalo určitým kruhom Slovenské národné povstanie pre zmenu vyhovovať ako symbol odporu proti slovenskej štátnosti. Treba otvorené pripomeneť, že hra s touto kartou sa ešte neskončila – nilelen v niektorých zahraničných mocenských laboratóriách, ale ani v centrálach niektorých slovenských politických strán a ich zoskupení.

Zodpovední predstaviteľia nášho verejného života bez ohľadu na to, či patria k opozícii alebo vládnej garniture – ak sa pokladajú za autentickú reprezentáciu suverénnej krajiny – by mali dôrazne

poukázať na skutočnosť, že odmietavý postoj k slovenskej štátnosti bol a je zásadným politickým omyлом.

Principiálne nezmierenie sa s pronacistickým politickým režimom a hrubým porušovaním ľudských práv nemožno stotožňovať so zavrhnutím idey národnej svojbytnosti. Treba tiež jednoznačne konstatovať fakt, že súčasná demokratická Slovenská republika sa nehlási ku kontinuité so Slovenskou republikou z vojnového obdobia, ale k demokratickej tradícii československého štátu, ktorého sukcesiou sa vytvorila. Pripomienme i okolnosť, že o obnovu Československa po II. svetovej vojne, ako aj o jeho začlenení do sféry vplyvu Sovietskeho zväzu sa reálne rozhodlo už pred vypuknutím Slovenského národného povstania v rámci povojnového usporiadania Európy na báze dohody vítazných mocností. Súčasťou tohto procesu bolo uznanie Benešovej exilovej čs. vlády v Londýne a historická zmluva medzi E. Benešom a J. V. Stalinton z roku 1943.

Na Dukle

Ak má byť Slovensko zvrchovaný a demokratický štát, musí mať prirodzenú ambíciu etablovať sa ako všeobecne respektovaný subjekt vlastných dejín, teda nemá zostať iba v pozícii objektu cudzích záujmov. Na to by mali myslieť súčasní slovenskí politici nielen pri oslavách výročia Slovenského národného povstania, ktorému nepochybne prináleží pevné a čestné miesto v novodobej histórii našej vlasti, pretože dáva jej štátnopolitickej východiskám nezmazateľný punc spontánneho odmietania všetkých foriem totalitarizmu.

18. 8. 2019

PAVOL JANÍK

Básne a aforizmy

VIVACE MA NON SOLTANTO COSI
Bosou nohou
skáčes z hviezd na hviezdíku.
A zakaždým to cinkne
ako bozk krištáľových pohárov.

Tisíc tvojich tvári
sa vytrvalo korčuliuje
po zamrznutých jazierkach.

Otváram si ťa
huslovým klúčom
a hľadám slák,
ktorý by sa ti pružnosťou vyroval.

Hlboko v tebe
namiesto strún
nahmatal som silu.
(1981)

NA LINKE MUŽ – ŽENA A SPÄŤ
Unikáš mi
ako plyn.
V úžase pozorujem,
ako si jediným škrtnutím nôh
zapaluješ hodvábne šaty.

Oslepujúcou nahotou popieraš belasý plameň.

Blčky, blčiac, a azda aj celkom inak
sa prihováram ohňu,
ktorý už nezamličíš.

Vtedy som chcel aspoň to podstatné oznámiť
všetkým
náhodným okoloidúcim,
všetkým náhodným okololetiacim lietadlám.

No a kto by to za takýchto okolností nezbabral?
(1981)

OKAMIH PRED DOTYKOM
Vzduch znehybel.
Ako v obrázkovom týždenníku
listujem si v tvojich očiach.

Foto Olga Janíková

Počuť ticho,
ako si vykračuje v nových topánkach
a ako utíšebe ubzučané včely.
Ktosi nás naliehavo oslovuje krídłami.

Vraj si videla
z oblohy padať horacie vtáky!

To len na dne pŕs
ti čosi neprestajne lomozi.
(1981)

TEBE
Pochádzas z vône.
Pokrčený kvet.
Vdychujem ťa zauzlenú ako dym.

Obývaš hviezdnatú oblohu
a ciferníky digitálnych hodín.

Omamuješ ma spoloahlivo
a rýchlejšie ako svetlo.

Bolieva ma z teba hlava
a dodnes si ťa mylím s hudbou.
(1981)

NOVÁ LOGIKA NÁŠHO LOGIKY
Odpady vznikajú odpadnutím,
výhody vznikajú vyhodením.

VHODNÁ ZHODA
Čo verejný činiteľ,
to verejný ničiteľ.

POSLANECKÁ TAKTIKA
Zdržovanie a zdražovanie.

NEALKOHOLICKÉ STRANY
Majú menej voličov
ako je v nealkoholickom pive
alkoholu.

ŽIVOPITIE
Základná ľudská potreba.

PETRŽALSKÁ VÝTRŽNICA
Najnovší zábavný podnik.

ZLÚČNICA
Zlúčenina piesní a tancov.

LUCIFERNÍK
Digitalizovaný čert.

PESTÚNKA
Opatrovateľka psa.

SUKATÚNKA
Opatrovateľka suky.

SVÄTÝ PATRÓN
Uctievany nepravý trón.

SLEPÝ PATRÓN
Ochrana nevidiacich.

VELKO(S)LEPÝ BULVÁR I
Široká slepá ulica.

VELKO(S)LEPÝ BULVÁR II
Médiá, ktoré vidia len to, čo chcú.

BRATISLAVSKÁ MATEMATIKA
Petržalka – piata štvrt.

KYSTKA V SUKNI
Štetka na oholenie občanov.

PROTİREČ(N)ENIE
Mesto má 12 štvrtí.

U(NIVE)RZ(A)
Utajená NIVEA.

KANDI(K)TATÚRA
Imperatívny mandát.

(PO)SLUŠNÉ SLOVENSKO
Strategický cieľ tragédie.

ŠKANDÁL KANÁL
Televízny bulvár.

VIAGRENIE
Výjadrenie pevného stanoviska.

ČESKOSLOVENSKÁ SLOVESNOSŤ
Rozprávka sa rozpráva.
Povedka sa povie.
Pohádka sa poháda.

ATRAKCIÁ
Atraktívna akcia.

ÚPRIMNÝ NÁZOV
Veľká strana malých ľudí.

ÚPRIMNÝ VTIPOS
Tip na ziskový vtíp.

PRESSBURGER BÜRGERMEISTER
Bratislavský primátor.

STUPŇOVANIE KVALITY
Lacný, ľačný, kompliáčný.

SEDIACI SEDLIACI
Polhohospodárska administratíva.

PARLAMENTNÉ PARAMETRE
Referencie a preferencie.

VÝHODA DEMOKRACIE
Odborníci na ulici.

DRUŽICA USA NAD SLOVENSKOM
Americký satelit nad americkým satelitom.

JEHOVISTI A SPOL.
Mojivisti, tvojivisti, jehovisti (jejivisti, svojivisti)
našivisti, vašivisti, ichvisti.

Vojna sa nikdy nekončí

PAVOL JANÍK

Vojna je definovaná ako pokračovanie politiky inými prostriedkami. Obdobie rokov 1946 – 1991, teda do rozpadu ZSSR, sa zvyčajne označuje ako studená vojna. Tá sa však nezačala až po druhej svetovej vojne, ale už porážkou porevolučnej intervencie vo vznikajúcom Sovietskom zväze. Bola prerušená horúcou vojnou v rokoch 1939 – 1945, z ktorej Sovietsky zväz vyšiel ako nespochybniteľný víťaz demonštrujúci svoju obrovskú silu. V dôsledku výsledkov druhej svetovej vojny a nového pomeru sú sa obnovila studená vojna, ktorá očividne pokračuje aj dnes – bez realistických prognóz, že by sa niekedy mala skončiť.

Čo znamená studená vojna? Aké zbrane sú v nej povolené? Kolko v nej môže byť mŕtvych? Keďže ide o pokračovanie politiky, tak sa v nej doziaľa uplatňujú prostredky na dosiahnutie politických cieľov. Diplomatickým jazykom sa im vrávi zadržiavanie, odstrašovanie či zatláčovanie, prúžná odvetá a tiež vzájomné garantované zničenie. Podľa aktuálneho pomeru sú súperiacich veľmoci.

Presný dátum vypuknutia aktuálnej etapy studenej vojny, ktorá nadviazala na druhú svetovú vojnu, je známy. Za jej začiatok sa pokladá prejav britského premiéra Winstona Churchilla v prítomnosti amerického prezidenta Harryho Trumana v Fultone 5. marca 1946. Predseda londýnskeho kabínu vtedy vyzval vytvoriť vojenský blok anglofónnych štátov ako protiváhu ZSSR.

Prvý raz po vojne sa vrátil k pojmu železná opona. Tento termín pôvodne použil šéf nacistickej propagandy Joseph Goebbels 23. februára 1945 v reakcií na výsledky krymskej konferencie. Aktivity W. Churchilla koncom vojny a bezprostredne v máji 1945 však vypovedajú jasne. Partiu so sovietskym spojenectvom dohral ešte pred definitívnym skončením druhej svetovej vojny. Poradca Clark Clifford pripravil pre prezidenta Harryho Trumana koncepciu s názvom Americká politika vo vzťahu k Sovietskemu zväzu. Stalinovou reakciou bolo obvinenie z vojnového podpláčstva.

Zmenený postoj USA k spojencovi v rámci proti-hitlerovskej koalície najzrozumiteľnejšie charakterizujú citáty z uvedeného dokumentu: „Adepti sily rozumejú len jazyku sily. USA teda musia hovoriť takýmto jazykom (...) treba ukázať Sovietskemu

zväzu, že disponujeme dostatočnou silou nielen na odrazenie útoku, ale aj na rýchle vojenské zničenie ZSSR (...) potrebujeme vysoko mechanizovanú armádu, schopnú výsadku vzduchom i cez more. USA sa musia pripravovať na jadrovú i bakteriologickú vojnu, pretože táto vojna môže byť totálna na súši i na mori a vo vzduchu...“ – napísal Clifford. Tieto zásady pokračovali v Trumanovej doktríne. Začali sa preteky v zbrojení.

Ludstvo sa teda krátko po požiare svetového konfliktu ocíti v prípravách na rozpuštanie ďalšieho dejstva vojnového tragédie. Nešlo iba o zákonného nezmieriteľného sporu protikladných civilizačných koncepcí. Existujú aj pragmatickejšie vysvetlenia zrážek protichodných vitálnych ambícii.

Formálne sa vzťahy medzi hlavnými arbitrami sveta skutočne prezentovali ako politika globálne antikomunistická na jednej strane, a globálne proti-imperialistická na strane druhej. Propagandistickej nálepky však neboli prvoradé. V podstate vždy išlo o obojsmerné velmocenské záujmy – sice s ideologickým zdôvodnením, ale aj s respektovaním pomeru sile.

Ako inak objasniť odmietnutie pomoci Sovietskemu zväzu gréckym partizánom, ktorí chceli vo svojej krajine budovať socializmus, a Angliačania už nemali dosť sili ani peňazí, aby im v tom zabránili. Tak pomohli Američania. Samozrejme – porazili gréckych partizánov, ktorí priniesli nesmierne obete vojne proti fašizmu.

Alebo ponechanie revolúcie v Portugalsku svojmu osudu. V polovici 70. rokov 20. storočia po volbách, v ktorých uspeli komunisti, boli ulice a námestia v Lisabone pomaľované košákmi a kladivami. Ibaže vtedy pre Varšavskú koalicu boli dôležitejšie helsinské rokovania o uvoľnení napäťa vo svete a to nebolo možné zlúčiť s etablovaním socialismu v západoeurópskej krajine, ktorá patrila do záujmovej sféry USA a bola členom NATO.

A čo vrelé, či aspoň hrejivé vzťahy USA so socialistickým Rumunskom, vrátane obchodu so zbraňami. Nehovoriac o iránsko-irackej schizofréni USA. Najskôr podporovali Saddáma proti Iránu, potom sa stal nepriateľom číslo jeden. Prečo Američania i Rusi podporovali aj viaceré režimy, ktorých orientácia sa nezhodovala s ich proklamovanými hodnotami?

Je vôbec označenie studená vojna opodstatnené a zodpovedá reálnej medzinárodnej situácii, ktorá dodnes nevychladla?

V korejskej vojne v rokoch 1950 – 1953 zahynulo alebo utrpelo zranenia niekoľko miliónov ľudí. Támer polovica vojsk bojujúcich proti severokorejskému štátu boli Američania. Asi 400 tisíc. Z nich padlo, bolo zranených alebo zajatých vyše 140 tisíc.

Vo Vietnamu bojovalo pol milióna amerických vojakov. Mŕtvy a ranených tázko spočítať. A čo Blízky a Stredný Východ, Stredná Amerika, Afganistan, Afrika a tak ďalej? Napriek poznaniu, že studená vojna nie je úplne priliehavým pomenovaním skutočnosti, možno sa ju pokúsiť definovať.

Ponúka sa záver, že vojna je studená, ak nie je svetová. Ak sa na nej priamo nezúčastnia všetky hlavné veľmoci a ak nie je raketovo-jadrová. To všetko dovedna sú podmienky nutné. Či aj postačujúce, možno ukáže budúcnosť. Počet mŕtvyh zrejme nerohoduje. Studená vojna je stav medzi vojnami horúcimi. Tak aspoň dosiaľ bol a je.

Spravodajskej služby sú významným faktorom medzinárodných vzťahov, pretože vyplňajú priestor medzi diplomatickým pôsobením a vojenským útokom. Výzvedné inštitúcie sú vždy vo vojne a využívajú všetko, čím disponujú. Volným okom sotva

sponzorovateľné súperenie mocností sa odohráva v piatich hlavných oblastiach. Jednou z nich je SIGINT, čiže Signal Intelligence, do ktorej môžeme zarobiť aj komunikačnú, elektronickú a telemetrickú špiónazú, teda COMINT, ELINT a TELINT. Ďalšou je agentúrne spravodajstvo, čiže Human Intelligence, slovom HUMINT. Neodmysliteľnou súčasťou boja o myšlienky ľudí je psychologická a ideologiccká diverzia. Osobitnou kapitolou sú tajné operácie, spojené s atentátmi a vraždami. Na dosiahnutie stanovených cieľov sa využívajú špeciálne akcie ozbrojených útvarov zvláštneho určenia.

Dodnes krvácajúcou ranou na novej mape Európy i na globálnom svedomí liberálnej demokracie, ale najmä reálnej tragédiu konkrétnej krajiny je agrezívna vojna v rozličnej intenzite vedená proti Srbsku. Mnohí ju pokladajú za začiatok presunu ozbrojených konfliktov na územia slovanských štátov.

Uvedená prax potvrdila, že územie suverénneho štátu môže byť – v rozpore s chartou Spojených národov a bez schválenia bezpečnostnej rady OSN – vojenský napadnutý. Bez vyhlásenia vojny. Názor, že občianske práva a slobody sú miravne nad suverenitou štátu, je správnu víziu, ale k nej vedie ešte dlhá cesta, ktorá vyžaduje najmä vytvorenie a rešpektovanie objektívnejších bezpečnostných mecha-

Foto Olga Janíková

nizmov. Jedna krajina nemôže byť žalobcom, súdom a vykonávateľom rozsudku.

Čo vlastne bolo skutočným dôvodom agresie? Vstup USA do tejto vojny nemožno zdôvodniť údajným zastavením nového Hitlera v srbskom vydaní. Nešlo ani o zastavenie násilia porušovania práv albánskej menšiny. Najväčšie presídlovanie kosovských Albáncov nastalo po 20. marci 1999, teda po stranení medzinárodných pozorovateľov z Kosova, proti ktorému srbský parlament protestoval. Spojené štaty nemali záujem využiť konstruktívne možnosti diplomatického postupu.

Návrhy riešenia Srbovi predložili nie ako dohodu, ale ako ultimátum. Ako by suverénna krajina mohla pristúpiť na volný priechod vojsk NATO bez akýchkoľvek obmedzení a prekážok do každého miesta vtedajšej Juhoslávie, vrátane jej vzdľšného priesunu a teritoriálnych vôd? To nebola dohoda, ale diktát. Je evidentné, že USA, a teda aj NATO, ráiali s odmiestnutím spomínaných požiadaviek, aby si otvorili si dvere na bombardovanie.

Zapojenie sa do bombardovania Juhoslávie bolo v americkom Kongrese schválené len s prevahou 15 hlasov, čo ukazuje na rozpaky v samotných USA. Viacéri majú výhrady k selektivnosti postupu Spojených Štátov. V súvislosti s Kosovom očividne ide Američanom o zabezpečenie vplyvu v tejto časti stredomorskej oblasti. Svoju úlohu iste zohrala snaha napraviť to, čo sa im spolu s Angliačami nepodarilo po druhej svetovej vojne, keď sa ich pokus o intervenciu do Albánska skončil fiaskom.

Mimočodom – kto dnes garanteje ochranu ľudských práv Srbov v Kosove? Málokto si už zrejme spomenie na vyhlásenie prezidenta Clintonu, že po krátkej okupácii Kosova vojskami NATO, budú etnické problémy prekonané.

Slovákom nie je osud niekdajšej Juhoslávie ľahostajný. Nielen preto, že vo Vojvodine na severe Srbska žije významná slovenská menšina, ktorá vždy mala optimálne podmienky pre svoj kultúrny rozvoj. Reliez konfliktov, v ktorých bola účasť zahraničných mocenských centier spočiatku skôr latentná, akoby nemala koniec. Po relatívnom vyriešení jedného problému sa otvára ďalšie ohnivko.

Navýše – laviny etnickej konfliktov sa nedajú zastaviť a pokračujú až do úplného vyčerpania svojej energie, ktorá sa nahromadila dlhodobými neblahými historickými skúsenosťami. V súvislosti s Kosovom USA demonštrovali politickú vôľu silou presadzovať svoje predstavy kdekoľvek na svete

a prinútiť k tomu aj svojich spojencov. Ale účasť európskych členov NATO bola v pomere k nasadeniu amerických leteckých síl len symbolická. Vojna stála USA asi tri miliardy dolárov. Kosovská kríza znamenala tiež pre americký priemysel nové vojenské objednávky. Len v rokoch 1999 a 2000 to boli niekoľkomiliardové čiastky amerických dolárov. To popri strategických zámeroch ako dôvod útoku na Juhosláviu vyzerá presvedčivejšie.

Niet pochyb, že história bombardovanie Kosova sa zaradí do galérie velmocenskej arogancie USA. Prezentovaný postup svedčí o sile Spojených štátov, ale nie o pochopení ich svetovej zodpovednosti.

Foto FB

Určite nemožno obísť postoj slovenskej vlády k bombardovaniu Juhoslávie. Predovšetkým išlo o hanebný krok proti krajine, ktorá verejne odsúdila augustovú inváziu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v roku 1968. Po druhé – nebolí sme vtedy ešte členom NATO, a tak sme mali s NATO rokováť ako suverénna krajina. Vláda neziskala ani záväzok náhrady ekonomických škôd, ktoré takymto rozhodnutím utrpíme. Už pri bombardovaní Bosny – vtedy ešte nad územím Československa – niekoľko dní nad našou krajinou prelietavali americké lietadlá, keď zodpovední politici požiadali Američanov, aby nás – aspoň pro forma – požiadali o oficiálny súhlas.

Pripomienul som len niekoľko kamienkov do celkovej mozaiky sveta, v ktorom sa údajne pred 30 rokmi skončila studená vojna a nastalo mierové rozširovanie zóny demokracie a prosperity. Tak aspoň zneli naivné vyjadrenia najvyšších predstaviteľov našej prvej politickej garnitúry po novembri 1989. Ich rétorika zodpovedala tvrdeniam americkej filozofa a ekonóma Francisca Fukuyamu, ktoré vložil do svojho diela *Koniec dejín a posledný človek* (1992). História však pokračuje ďalej – aj so svojimi studenými i horúcimi vojnami.

7. 5. 2019